

Uten fasit

-et idéhefte

med tips til tema og hvordan arbeide med utvikling av
den pedagogiske praksis ved en folkehøgskole

Øyvind Brandt

Utarbeidet med tillatelse fra Cappelen-Damm

Tid til folkehøgskoleutvikling

Hvor du finner hva

! Kvalitet handler om fremragende og karakteristiske egenskaper innenfor et område, for eksempel folkehøgskole. I enhver sammenheng, enten det er innenfor produksjon, tjenesteyting, kunst eller her folkehøgskole, er kvalitet en indikator på ekspertise og dedikasjon i forhold til det man ønsker å oppnå.

Kvalitet handler med andre ord ikke bare om å oppnå standarder og et endelig resultat, men også om hele tids å strebe etter kontinuerlig forbedring og innovasjon på sitt felt, for eksempel hvordan drive stadig bedre folkehøgskole.

? Hva er vår skoles kvaliteter som særmerker oss, og som eventuelt kan utvikles videre innenfor rammen av det å være en god folkehøgskole?

Hva vi vil som skole - innledende om skoleutviklingsarbeid.....	s. 3
Praksisbrua - mellom våre intensjoner og vår praksis.....	s. 4
Generelle tips og råd for et pedagogisk møte.....	s. 5
Eksempel på gjennomføring/opplegg pedagogisk møte/dag.....	s. 6
Tips til tema for pedagogiske møter.....	s. 7
Eksempler på spørsmål til de 13 kapitlene i <i>Uten fasit</i>	s. 8 - 19
Noen generelle påstander om mer omfattende og strukturert skoleutviklingsarbeid.....	s. 20
Plan for skoleutviklingsarbeidet.....	s. 21
Involver elevene i utviklingsarbeidet - didaktisering av skoleutvikling.....	s. 22
Myndiggjøring til økokrati – folkehøgskolens nye danningsideal?.....	s. 23

Hvordan vi konkret legger opp møter og utviklingsforløp må tilpasses tema, deltakere, ressurser, tid og sted. Temaer og ideer til opplegg tar utgangspunkt i boken *Uten fasit – om folkehøgskolepedagogisk tenkning*, men er ikke avhengig av denne. Temaene som foreslås kan selvfølgelig også suppleres eller inngå i lengre utviklingsforløp.

Hva vi vil som skole

«Vår folkehøgskole» – Helt menneske i en hel verden!

Vår folkehøgskole er en fri og uavhengig humanistisk verdibasert og helhetlig dannelsesarena for faglig, personlig og demokratisk dannelse til aktive samfunnsborgere i en bærekraftig verden, der den erfaringsbaserte og likeverdige samtalen er sentral.

Folkehøgskolen vil alltid måtte drive med egenutvikling og selvevaluering. Med andre ord må vi hele tiden snakke sammen om hvordan eller hvor godt det vi ønsker å få til henger sammen med det vi faktisk gjør i skolehverdagen. Det betyr løpende å reflektere over sammenhengen mellom teori og praksis. På oppfordring har vi derfor laget dette relativt enkle og kortfattede idéheftet om skoleutvikling. Opplegget er tenkt som en igangsetter og generell guide med råd og tips til hvordan man på skolen kan legge opp reflekterende møter i pedagogisk råd, på personaldager eller i andre fora, uten nødvendigvis å måtte lese tykke bøker om skoleutvikling eller ha besøk av konsulent, som både kan koste penger og evt. belastet miljøet ved lang reise. Dermed ikke sagt at det noen ganger kan være gunstig og eller nødvendig med et blikk utenifra med kompetanse til å holde i tauene.

Idé- og verdigrunnlag

Alle folkehøgskoler inviterer fortrinnsvis unge voksne til noe – ønsker å få noe til med elevene sine. Denne pedagogiske målsetningen springer ut av et idégrunnlag og et skolesyn basert på et verdigrunnlag og eventuelt en faglig profil. Alle folkehøgskoler har formulert sitt verdigrunnlag som grunnlag for statsstøtte. Noen folkehøgskoler har både formulert sitt idé- og verdigrunnlag og visjon med skolen, kanskje også et strategidokument eller liknende for sin videre utvikling. Og alle folkehøgskoler har i tillegg tekster som informerer potensielle elever om hva skolen tilbyr og hva elevene kan forvente av et opphold ved skolen.

Skoleutvikling og selvevaluering

Alle disse tekstene kan vi kalle skolens styringsdokumenter, da de danner ramme og retning for den praksis skolen ønsker å få til, både i innhold og form. Men tider skifter, ledelse og personale skiftes ut og ikke alle praksiser viser seg å være like tjenlige eller i tråd med verdigrunnlaget. Derfor skal en folkehøgskole alltid evaluere sin virksomhet og være i utvikling. Skoleutviklingsarbeid er spennende og nødvendig og skal inngå som en selvsagt og naturlig del i folkehøgskolenes pedagogikk og selvevalueringsarbeid gjennom året og reflekteres i rapport til offentligheten.

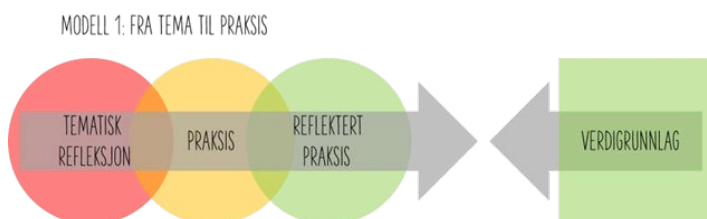
Tid og plan

Men skoleutvikling gjør seg ikke selv. Det må derfor settes av tid og legges en plan for dette arbeidet i fellesskap med alle involverte, også elevene. Herværende opplegg gir noen idéer, råd og tips til å fylle denne planen med tematisk og metodisk innhold. Bakerst i heftet finner du i tillegg noen generelle påstander om skoleutvikling, råd om å involvere elevene og Globalvettreglene.

Praksisbrua

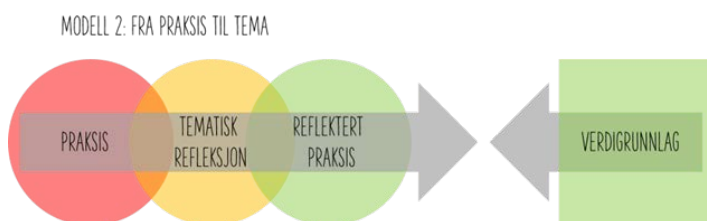
Det er grunnleggende to måter vi kan forholde oss til sammenhengen mellom det vi ønsker å få til og det vi faktisk gjør i praksis. Enten lar vi et relevant eller interessant tema danne utgangspunktet, eller så kan vi starte med en konkret opplevd utfordring ved vår praksis.

I **modell 1** går vi *fra tema til praksis*. Møteleder eller samlet gruppe velger et tema som forekommer relevant og/eller interessant for folkehøgskolen. Gjennom diskusjon over temaet finner deltakerne frem til en aktuell pedagogisk utfordring fra egen skolehverdag.

Ved å gå *fra tema til praksis* unngår man å havne i de samme emner og problemer som man alltid ender opp med å diskutere, og hvor drøftelsene risikerer å låse seg fast. I stedet kan man ta utgangspunkt i almene folkehøgskole-pedagogiske temaer, som kan kaste lys over de praksisnære utfordringer og motvirke vanetenkning. Deltakerne kan derved identifisere aktuelle pedagogiske utfordringer og jobbe videre med disse i en reflektert/endret praksis.

I **modell 2** går vi *fra praksis til tema*. Her vil drøftinger av en konkret opplevd utfordring med vår praksis danne utgangspunktet. I neste omgang løfter man dette til et mer overordnet tematisk plan. Derved kan nye perspektiver og handlingsmuligheter belyses og eventuelt føre til en reflektert/endret praksis.

Ved å gå *fra praksis til tema* gis deltakerne mulighet til å fokusere på en konkret utfordring som de opplever i skolehverdagen, for deretter å diskutere denne på et mer overordnet tematisk nivå. Dette tvinger deltakerne til å vurdere å justere sin praksis i tråd med refleksjonene. Hensikten med å ta utgangspunkt i en konkret praksisutfordring er å nå frem til nye perspektiver og handlingsmuligheter i sin praksis.

Det vi gjør som skole må henge sammen med og kunne begrunnes i våre verdier, vårt skolesyn og visjon. Vårt verdigrunnlag må derfor relateres til drøftelsene om tema og vår praksis innledningsvis, underveis og avslutningsvis i begge måter å jobbe på (i begge modeller).

Generelle tips og råd for et pedagogisk møte

Velge i fellesskap aktuelt, avgrenset og presserende tema og fora for drøftelsen.

Tid er viktigst. Sett av nok tid og hold den hellig.

Ledelsen har overordnet ansvar. Prosessen kan ledes av andre; må avklares på forhånd.

Forberedelser

Alle tenker igjennom og noterer stikkord for egen praksis relatert til tema og leser hele eller deler av bok, artikkel, podkast, opplevelse nedskrevet... Én eller to forplikter seg til å forberede innledning på møtet over det leste/opplevde. Med 'hjemmeleksa' følger spørsmål hver i sær utfordres til å tenke over og notere sine tanker til møtet:

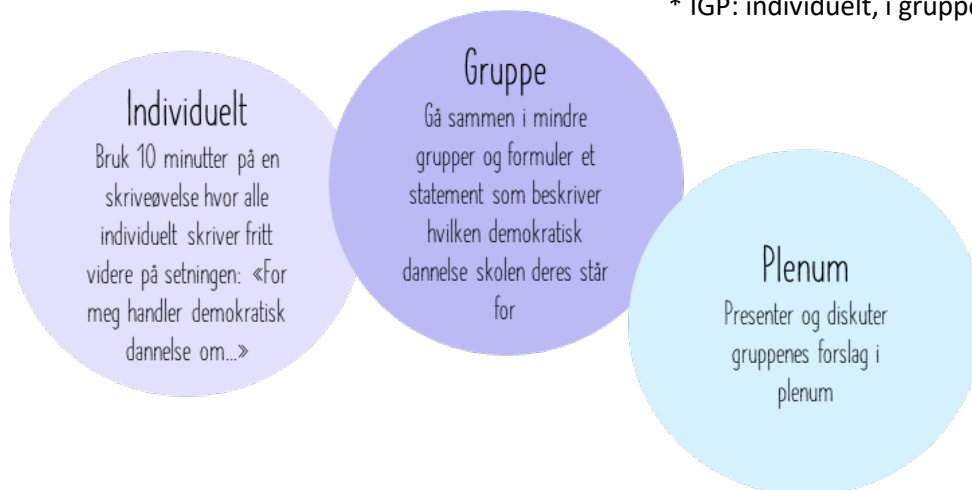
- Hva eller hvordan relaterer teksten til egen praksis – eventuelt omvendt, hvordan relaterer egen praksis til teksten?
- Noe å tenke over?
- Noe å ta med seg, evt. til og med ønsker å prøve/endre?

På selve møtet

Kort aktualisering av ledelsen, innledning med kort resymé av det viktigste i egen praksis/teksten ved en utfordret kollega, IGP* refleksjoner:

- Hvordan gjør vi det mht. aktuelle tema på skolen?
- Er det noe vi burde se nærmere på og evt. justere/endre?
- Hvordan samarbeide om å få det til og med hvem?
- Veien videre: hvem skal være ansvarlige for neste skritt, hva er fristen, hvem skriver referat, etc.

* IGP: individuelt, i gruppe, i plenum

Et eksempel på opplegg

Studietur: Hvordan kan vi styrke begrunnelsen for innhold og gjennomføring av studietur?

Forberedelser til planleggings-/refleksjonsmøte

Hver i sær svarer for seg på hvem, hva, når, hvor, hvorfor, hvordan, hva så i forhold til aktuelle studiereise? (Se også Globalvettreglene*).

Materiell?: Reisens pedagogikk? Podkast Danningsreisa? Globalvettreglene?
Valg av innleder?

Selve møtet: Tema/spørsmål

- Hva er hensikten og målet med turen? Begrunnelse for deltakere, tid, sted, lengde og opplegg. Hvordan åpner vi dører og skaper opplevelser, refleksjoner, relasjoner og nettverk som elevene normalt ellers ikke selv har mulighet for privat?
- Hvordan kan vi tilby våre elever en studietur som balanserer hensynene til global dannelse og betydningen av det mellommenneskelige møtet, samtidig som vi tar hensyn til kulturen vi besøker og det miljøbelastningen turen vil medføre?

Veien videre: Hva så, hvem er ansvarlig, hvilken frist, etc.?

Planlegging av turen: hvor elevene (fortsatt) også deltar.

*Globalvettreglene er utarbeidet av Internasjonalt utvalg i folkehøgskolen. Her finner du plakat og mer informasjon, inkl. forslag til undervisningsopplegg:

<https://www.folkehogskoleradet.no/iu-globalvettreglene>

Tips til tema for pedagogiske møter

Fra Uten fasit - en bok om folkehøgskolepedagogisk tenkning

Hele eller deler av kapitler:

Uten fasit, kap. 1: Å være ansatt og dermed utsatt ved en folkehøgskole

Uten fasit, kap. 2: Folkehøgskole er et sted med tid for livsopplysning

Uten fasit, kap. 3: Danning til autonom og ansvarlig borger i verden

Uten fasit, kap. 4: Pedagogisk tenkning i folkehøgskolen

Uten fasit, kap. 5: Sosialpedagogisk arbeid

Uten fasit, kap. 6: Aktuelle fag og temaer i folkehøgskolen

Uten fasit, kap. 7: Dialogen – et pedagogisk credo i folkehøgskolen

Uten fasit, kap. 8: Kunsten å stå i det åpne – om utvidede dialogprosesser

Uten fasit, kap. 9: Internkommunikasjon – også en dannelsingsarena

Uten fasit, kap. 10: Yrkesetiske dilemmaer i hverdagen

Uten fasit, kap. 11: En sammensatt hverdag

Uten fasit, kap. 13: Avslutning (å engasjere seg i folkehøgskolen nasjonalt og internasjonalt)

Til temaene knyttes/formuleres opplevde relevante spørsmål for egen skole/praksis. Eksempler på noen igangsettende generelle spørsmål til kapitlene følger på de neste sidene.

Noen andre ofte relevante tema:

- Hvordan forstår vi vårt (skolens) verdigrunnlag? Hvilke konsekvenser har denne forståelsen?
Her kan filosofisk praksis være en utmerket metodikk for å finne frem til felles forståelse av ulike verdier.
- Hvordan danner vi til bedre fysisk og psykisk helse for elevene?
- Hvordan danner vi til demokrati/økokrati gjennom året?
- Hvordan bidrar vi med danning som bærekraft?
- Didaktisering av ledelsesbeslutninger – hvordan kan elevene i større grad involveres i beslutningsprosesser for å skape strukturell erfaring?
- Grønnere utbygging/renovering og/eller drift av skoleanlegget
- Ekskursjoner og studieturer (eller bare ett av temaene av gangen)
- Kommunikasjonsarbeidet – hvordan henger skolens kommunikasjon utad (form og innhold) sammen med skolens verdigrunnlag, intensjon, innhold og praksis?
- Samarbeid – samarbeidspartnere
- Perspektivering: Hvordan forstår vi og gjennomfører vi folkelig opplysning og allmenndanning på linjene, i fellesfag og på internatet?
- Personalutvikling – kompetanseheving

Å være ansatt og dermed utsatt ved en folkehøgskole

(kap. 1, s. 23-39 i *Uten fasit*)

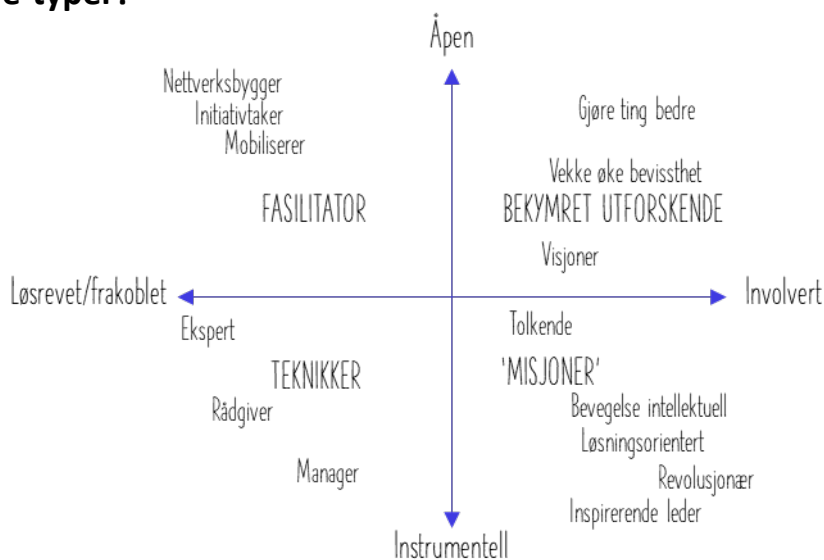
Forslag til igangsettende spørsmål til kap. 1 i *Uten fasit*:

- Hva karakteriserer lærerrollen(e) ved vår skole? (Se påstand og figur under) Hvordan forstår jeg min egen rolle som lærer/ansatt?
- I hvilken grad og på hvilken måte bidrar praktisk personale i skolens opplysningsprosjekt overfor elevene?
- Har skolen en introduksjonsplan for nye lærere og andre ansatte? Benytter skolen seg i tillegg av kurs for nye arrangert av folkehøgskoleorganisasjonene? (Hvorfor/hvorfor ikke?)
- Kjenner vi og har respekt for hverandres yrkesroller, vilkår og avtaleverk?

Påstand:

Rasmus Kolby Rahbek skriver (s 26) at lærerrollen ved folkehøgskoler er preget av både faglig bakgrunn og en personlig pedagogikk, som kan beskrives som uprofesjonell (i positiv forstand) og uren (deltakerstyrt, hvor innhold derfor ikke er gitt på forhånd).

Lærerrolle-typer?

Figur: Et landskap over forskjellige typer forandringssagenter (Van Poeck m.fl. 2017 – hentet fra Lysgaard/Jørgensen m.fl.: Bæredygtigheds pædagogik. Forskningsbaserte bidrag 2020)

Folkehøgskolen er et sted med tid for livsopplysning

(kap. 2, s. 40-50 i *Uten fasit*)

Folkelig opplysning - folkets erfaringsbaserte samtale med seg selv om livets vilkår

Ideen med folkelig opplysning fokuserte i siste halvdel av 1800-tallet på den demokratiske danningen av folket. I den klassiske grundtvigianske forståelse av folkelig opplysning, betyr det folkelige ikke det populære, men folkets selvbevissthet som særegent kollektiv; en selvbevissthet som - utover identitet - gir en grunnleggende orientering, mening og rettethet i møte med tilværelsens utfordringer. Opplysning betyr tilsvarende ikke en ovenfra kommende informasjon eller dosering av viten. Opplysningen handler om å vekke almuen til å bli et selvbevisst folk, som kjenner sine røtter og verdier, og som i forlengelse herav er i stand til å utvikle felles levevilkår og livsformer. Vekkelsen innebærer ikke en formidling av ferdige svar, men er igangsettende. Selve prosessen skal utgå fra folket selv, som folkets søken og innsikt i felles problemer hvor hensikten er å komme frem til praktiske løsninger i overensstemmelse med folkets felles tradisjon.

Referet og egen oversettelse fra Højlund 1983, s. 18f; Balle-Petersen 1986.

Forslag til igangsettende spørsmål til kap. 2 i *Uten fasit*:

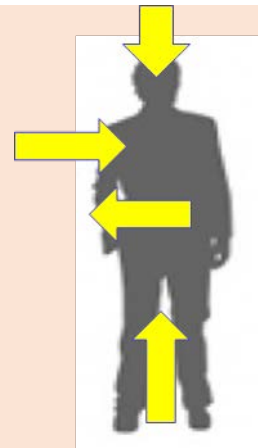
- Hva forstår vi ved folkelig opplysning, til forskjell fra folkeopplysning. Hvordan kommer dette til uttrykk i vår pedagogiske praksis?
- Er vår ansatte-rolleforståelse på vår skole hovedsakelig preget av at vi driver med oppdragelse eller at vi driver med folkelig opplysning? Hva legger vi i disse begrepene?
- Hvilke konsekvenser har vår forståelse av livsopplysning for vår praksis?
- I hvilken grad er vi godt kjent med og har en felles forståelse av skolens verdigrunnlag, historie og visjon?
- Bør verdigrunnlaget ajourføres i språk og eller innhold til vår tid?
- Hvilke føringer/konsekvenser har eller bør verdigrunnlaget ha for vår praksis?
- Involveres også elevene i verdigrunnlaget og tolkninger av dette?

Danning til autonom og ansvarlig borger i verden

(kap. 3, s. 51-75 i *Uten fasit*)

Fire danningssyn (etter Koselleck):

- 1) danning forstått som samfunnet og kulturens forming av individet utenfra (external),
- 2) danning forstått som en indre prosess som utvikler individets medfødte evner og anlegg, motivasjon og potensialer (internal),
- 3) danning forstått som en kritisk undersøkelse av forskjellige måter å være i verden på,
- 4) danning forstått som eksperimenterende og kreativ transformering av den eksisterende orden

Forslag til igangsettende spørsmål til kap. 3 i *Uten fasit*:

- Hva forstår vi ved danning? Og hvilke(t) dannelsesideal(er) har vi ved vår skole?
- Hvordan uttrykker vi skolens verdigrunnlag og danningssyn i skolens styringsdokumenter og informasjonskanaler (hva inviterer vi elevene til?)?
- Hvordan kommer skolens verdigrunnlag og danningssyn til uttrykk i hverdagens praksis?
- Hvordan kan Rahbek's fire overordnede dannelsesområder gi mening for vår skole?
- Hvordan kan vi relatere våre dannelsesbestrebelse til Koselleck's fire typer/posisjoner?
- Hvilket (myndighets) rom gir vi elevene til å høste erfaringer ved å reflektere over konsekvenser av valg?
- Hvordan tilrettelegger vi praktisk for at elevene kan utvikle mening og dømmekraft?

Fire dannelsesområder

- Poetisk (eksistensiell) danning
- Kulturell danning
- Politisk danning
- Faglig danning

(etter Rahbek (s 63ff):

Pedagogisk tenkning i folkehøgskolen

(kap. 4, s. 76-107 i *Uten fasit*)

Forslag til igangsettende spørsmål til kap. 4 i *Uten fasit*:

- Reflekterer vi hver i sær og sammen regelmessig over vår praksis og hvordan den samsvarer med våre intensjoner?
- I hvilken grad samsvarer vår praksis med grunnleggende og karakteristiske pedagogiske prinsipper i folkehøgskolen (hos Grundtvig)?
- Hvordan legger vi til rette for perspektivering i fag, fellesfag, internatet og studieturer?

Noen karakteristiske pedagogiske prinsipper i folkehøgskolen:

- Det frie og frivillige som forutsetning
- Læring skjer i fellesskap til fellesskap
- Lysten skal drive verket
- Indirekte metodes betydning
- Deltakerstyring
- Personlig preget pedagogikk
- Erfaring gjennom praktisk tilnærming
- Tverrfaglige undervisningsprosjekter
- Levende vekselvirkning
- Historisk-poetisk tilnærming
- Det eksistensielle møtet
- Jevnt og godt og inkluderende positivt humør
- Perspektivering

Sosialpedagogisk arbeid

(kap. 5, s. 108-118 i *Uten fasit*)

«Uten reflekterende samtaler risikerer det sosialpedagogiske arbeidet å forfalle til en samling tilfeldige forpliktende praktiske oppgaver som skal løses, og spørsmål om tilsyn, noe som knapt kan kalles pedagogisk aktivitet. Først ved å inkludere refleksjon over fellesskapets praksis kan man i en folkehøgskolesammenheng kalle det sosialpedagogisk arbeid.»

(Sigurd Ohrem)

Forslag til igangsettende spørsmål til kap. 5 i *Uten fasit*:

- I hvilken grad og på hvilken måte planlegger vi deler av det sosialpedagogiske arbeidet?
- I hvilken grad og på hvilken måte og i hvilke situasjoner legger vi som skole opp til refleksjon med elevene over hvordan vi alle opptrer i fellesskapet?
- Hvilket rom har elevene på vår skole for å kunne vurdere, prøve og feile og reflektere over livet på skolen?
- Har vi for mange og rigide og unødvendige regler, som kanskje til og med motarbeider våre idealer om å danne til autonome liv i fellesskap?

Aktuelle fag og temaer i folkehøgskolen

(kap. 6, s. 119-141 i *Uten fasit*)

Forslag til igangsettende spørsmål til kap. 6 i *Uten fasit*:

- På hvilken måte får vi som skole realisert verdigrunnlaget og visjonen vår gjennom våre linjefag, valgfag, fellesfag og seminarer?
- Som «livets skole» bør folkehøgskolen ha (fag)tilbud om filosofi/livssyn, kulturhistorie, psykologi, personlig økonomi, arbeidslivet, helse, bærekraft og demokrati?
- J.fr. tre nivå i demokratisk danning (s. 132-135), er dette en tenkning som vi kjenner igjen, eller kunne tenke oss å forfølge mer?
- Hvordan kunne vi på en spennende og sprek måte øke graden av tverrfaglighet på vår skole?
- Bruker vi undervisningen i fag og emner til å misjonere for bestemte svar på samfunnsdilemma?
- Hvordan finner vi frem til nye fagtilbud på vår skole?

Tre demokratiske dannelsnivåer/-mål:

1. til å kunne *delta i samfunnet* (faglig, personlig eksistensielt og kulturelt - skjer mye gjennom fagene?)
2. til å kunne *delta i demokratiet* (mer politisk orientert danning gjennom demokratisk erfaring i fag og skolens institusjoner og fellesarenaer, samt eventuelt storsamfunnet)
3. til å kunne reflektere og *delta i metasamtalen* om demokratiet (samtalen om samtalen - en bevisstgjøring rundt former og vilkår, styrker og svakheter ved vårt demokrati og samfunn gjennom deltakelse i fag, skole- og storsamfunnet)

Dialogen – et pedagogisk credo i folkehøgskolen

(kap. 7, s. 142-160 i *Uten fasit*)

Forslag til igangsettende spørsmål til kap. 7 i *Uten fasit*:

- Hva er den enkeltes og eller skolens pedagogiske credo (hva tror vi pedagogisk på virker)?
- Hvordan og når tilrettelegger vi for reflekterende dialog i våre fag og samlinger?
- Stoler vi på dialogen? (Tror vi på den? Er vi åpne og har tillit til at samtalen kan føre til noe større enn f.eks. ren formidling?)
- I hvilken grad og i hvilke situasjoner eller sammenhenger gir vi nok oppmerksomhet og tid til dialog/samtale med elevene?
- Hva er eksempler på «støy» i våre bestrebelser på dialoger med elevene?

Kunsten å stå i det åpne – om utvidede dialogprosesser

(kap. 8, s. 163-191 i *Uten fasit*)

«I et skoleslag hvor målet er personlig og demokratisk danning gjennom folkelig opplysning, trenger man demokratiske arbeidsmetoder – dialogverktøy og rutiner som bidrar til at man i alle ledd, på internatet, i undervisningen, og i samværet ellers, virkeliggjør og lever demokratiet som livsform.»

Forslag til igangsettende spørsmål til kap. 8 i *Uten fasit*:

- I hvilken grad benytter vi oss bevisst av demokratiske, undersøkende og reflekterende pedagogiske metoder?
- Hva kan vi og benytter vi av demokratiske pedagogiske metoder i dag? Hvorfor mener vi de er demokratiske?
- I hvilken grad benytter vi oss av mer sammensatte og større anlagte dialogformater?
- Hvilke dialogverktøy, av de beskrevet i kapitlet eller andre, kunne med fordel anvendes på hvilke situasjoner og erfaringer fra internatet?
- Kunne vi forestille oss mer rom for at for eksempel to eller flere kolleger går sammen om å forsøke seg på større dialogprosesser?

Internkommunikasjon er også en dannelsarena

(kap. 9, s. 192-206 i *Uten fasit*)

«Generelle råd for å øke sjansen for å lykkes med den interne kommunikasjonen er at den baserer seg på et kjent verdigrunnlag og er toveis, relevant, etterrettelig og preget av åpenhet, samt at informasjon når alle berørte på samme nivå til samme tid, og helst fra samme kilde.»

Forslag til igangsettende spørsmål til kap. 9 i *Uten fasit*:

- Er internkommunikasjonen på skolen regelmessig oppe til drøfting (evaluering og refleksjon)?
- I hvilken grad er vi enige i de generelle råd (høyre spalte)? Etterlever vi dette i vår praksis?
- Har skolen kjente og omforente varslingsrutiner for tilfeller der internkommunikasjonen ikke strekker til? Omfatter rutinen også elevene?

Alle folkehøgskoler skal ha utarbeidet varslingsrutiner i samarbeid med de tilsatte og deres tillitsvalgte (og eleven?) og minst omfatte:

- oppfordring om å varsle om kritikkverdige forhold
- redegjøre for fremgangsmåten ved varsling
- si noe om behandlingsmåten og oppfølgingen av varslingen, inkludert personvern.

Yrkesetiske dilemmaer i hverdagen

(kap. 10, s. 207-216 i *Uten fasit*)

Forfatteren Lars Saabye Christensen sa en gang at private opplevelser alltid er utgangspunkt for skrivingen hans, men at de må løftes opp til noe personlig, som representerer noe allmenngyldig for mennesket for å bli god litteratur.

Forslag til igangsettende spørsmål til kap. 10 i *Uten fasit*:

- Ut fra skolens verdigrunnlag eller praksis, hvilken profil har skolen på moralsk/etiske skalaer som livssyn, intensjon eller konsekvens, situasjon eller prinsipielle, følelser/instinkt/fysikk/biologi eller fornuft, det moralske som mål i seg selv eller instrument, angår kun meg og mine eller alle.. etc.?
- I hvilken grad drøfter vi interne etiske/moralske utfordringer og dilemma i det å løfte våre private erfaringer til noe personlig allment i møtet med elevene?
- Har vi med jevne mellomrom yrkesetiske dilemma på skolen oppe som tema i felles samlinger?
- Kunne vi med fordel ha mer fokus på behovet for et utvidet etisk grunnlag som grunnlag for en grønnere fremtid i møtet med elevene?

«En utvidet etikk supplerer dermed for eksempel Immanuel Kant's avgrensning av menneskelig frihet til der den går på bekostning av andres frihet, til at det også går en grense for vår menneskelige frihet der denne friheten går på bekostning av andre arter og naturen som helhet.»

En sammensatt hverdag

(kap. 11, s. 217-239 i *Uten fasit*)

Forslag til igangsettende spørsmål til kap. 11 i *Uten fasit*:

- Hva er vår pedagogisk motivasjon, plan og praksis for de fellesarenaene vi har?
- Opplever vi utfordringer eller potensiale for forbedringer ved noen av våre fellesarenaer (måltider, morgensamling, kor, fellesfag, foredrag/seminarer, elevkvelder, felles prosjekter, etc.)
- Ser vi på oss selv (skolen vår) som et fyrtårn for elevene å styre sine liv etter, eller mer som en rundingsbøye i et opprørt hav? (s. 238) Eller er annen metafor bedre til å gi et mentalt bilde av forståelsen av vår skole/vårt virke?

(fritt etter Christian Hjortkjær)

Engasjement i folkehøgskolefellesskapet

(kap. 13, s. 271-274 i *Uten fasit*)

Forslag til igangsettende spørsmål til kap. 13 i *Uten fasit*:

- Hvordan ser vi på at vi engasjerer oss utenfor skolen, privat og i folkehøgskolefellesskapet i Norge og i Norden?
- Hva kan slike engasjement tilføre skolefellesskapet og hvilke utfordringer og/eller dilemma kan det medføre?
- Hva må til for at man engasjerer seg i folkehøgskolebevegelsen ut over skolen?

Noen generelle påstander om strukturert skoleutvikling

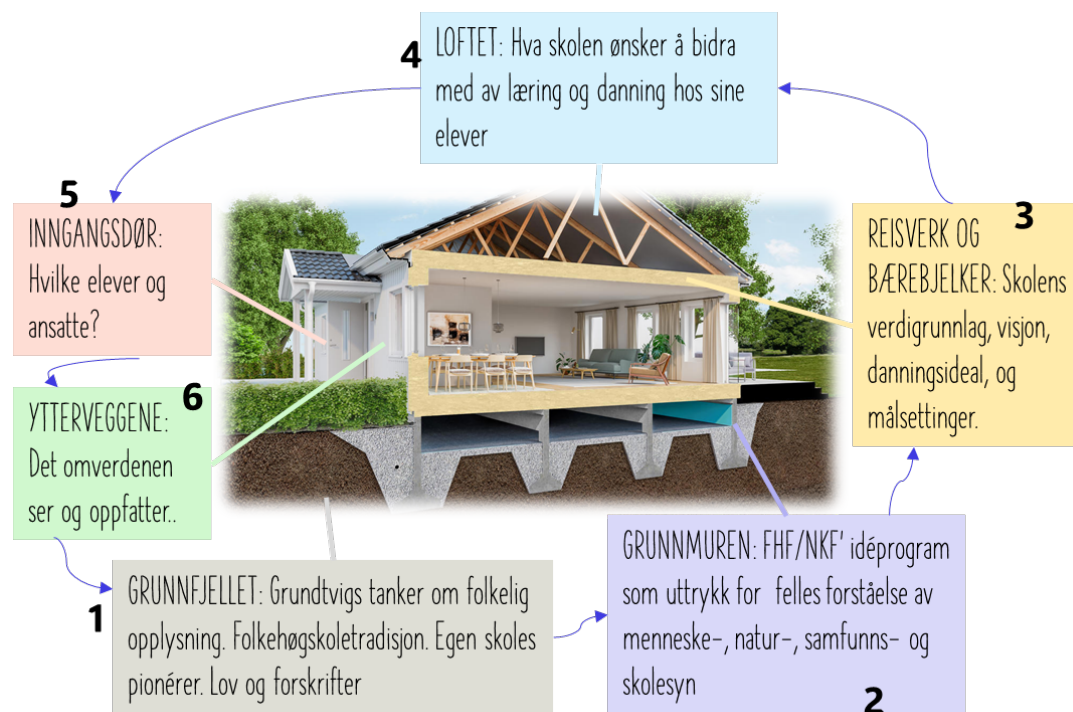
TID!

- Skoleutvikling kan være så mye, men krever alltid nok avsatt tid, tilpassede prosesser med god fremdrift, og at alle er med.
- Skoleutvikling må oppleves som nødvendig og må alltid basere seg på felles opplevde og erkjente utfordringer og behov. Endringen man jobber mot må oppleves som *viktig* og *riktig*, samtidig som den fører til et *godt resultat* for de det angår.
- Folkehøgskole er en lærende organisasjon, hvor sammenhengen mellom delt verdigrunnlag, visjon, mentale modeller, læring i team, personlig mestring og systemtenkning utgjør navet.
- Skoleutvikling drives av ulike påtrykk (ønsker og eller nødvendigheter) internt eller utenifra. Er drivkreftene for endring tydelige (som for eksempel for få elever, svak økonomi, dårlig miljø på skolen, krav om bærekraftig undervisning og drift, endringer i lov og forskrift eller annet i samfunnet..), er det ofte enklere å bli enige om nødvendigheten for endring og derfor å lykkes med et ønskelig skoleutviklingsarbeid.

Skoleutvikling må forankres i verdigrunnlaget, i styret, ledelsen, personalet og ofte også blant elevene, for å skape så stor affektiv oppslutning og så mange endringsagenter som mulig.

- Skoleutvikling starter ofte med en *opptiningsfase*. 'Forstyrrende informasjon' danner utgangspunktet for at man enes om at det er nødvendig å endre praksis. Ved enighet reduserer man faren for at hemmende eller unødvendige motkrefter oppstår i kollegiet. Etter opptiningsfasen går man inn i selve *gjennomføringsfasen*. Denne må oppleves som meningsfull ved å være sammenhengende, helhetlig og relevant. Til slutt blir refleksjoner over erfaringer med endringen grunnlaget for den avsluttende *nedfrysingsfasen*. Endringen (den nye kompetansen) gjøres derved til den nye etablerte praksisen.
- Bruk tid, gjerne sammen og kanskje med kompetanse utenifra, til å velge ut og forstå relevant prosess-/dialogverktøy, som: Open Space, Linjeutvikler, Fremtidsverksted, bruk av scenarier, lekfolkspanel, Appreciative Inquiry (AI), aksjonslæring, filosofisk praksis el.a.
- Didaktisering av skoleutvikling betyr at man gjennomfører skoleutviklingsarbeidet som pedagogiske prosesser med elevene.
- Endringsarbeid/-prosesser tar tid og kan lett bli uoverskuelige eller utydelige. Vær derfor tålmodig, skriftliggjør og synliggjør jevnlig hvor dere er i prosessen, inkl. (feiring av) oppnåelse av delmål – både med elevene, i personalet og i styret – eventuelt også overfor omverdenen, der det er hensiktsmessig.

Plan for skoleutvikling

Det vil alltid være gunstig å sette opp en plan for skoleutvikling. Prioriter gjerne det som oppleves som mest presserende å jobbe med først. Og helst konsentrerer man seg om ett forhold/tema om gangen. Planen må føre til at det settes av tid i års- og periodeoversikter/-planer.

En alternativ måte å planlegge utviklingsarbeidet på kan være å organisere det etter «Einars hus» (se s. 270 i *Uten fasit*) eller annen metafor, og for eksempel starte med grunnfjellet av folkehøgskoleideer, -tradisjon og lovverk, for så deretter å fortsette med grunnmuren bestående av felles forståelse for hva folkehøgskole er og hvilket menneske-, natur, samfunns og skolesyn som ligger til grunn. Dernest kan fokus flyttes til vår egen skolens reisverk og bærebjelker av verdigrunnlag, visjon, dannelsingsidealer og målsettinger, som igjen bærer loftet av våre intensjoner overfor elevene – det vi ønsker å bidra med av læring og danning hos våre elever. Inngangsdøren blir bilde på hvilke elever og ansatte skolen sikter seg inn på, mens rommene er bilde på de ulike lærings/danningsarenaene, pedagogiske idealer og aktiviteter/praksis. Ytterveggene blir grenseflater til omverdenen.

Involver elevene i utviklingsarbeidet

Bytt ut spørreskjemaene

Myndighetene pålegger folkehøgskolene at elevene (og de ansatte) skal involveres i skoleutviklings- og evalueringsarbeidet. Et inntrykk er at det (for) ofte tyns til spørreskjemaer, for eksempel i oppstarten, midtveis og ved avslutningen av skoleåret. Spørreskjemaer gjør noe med folk. Det kan stilles spørsmål til både troverdighet til svarene og til hvilket fokus elevene påtvinges.

Didaktisering av skoleutviklingsarbeidet

Et mer befordrende alternativ kan heller være å la skoleutviklingsarbeidet inngå som en naturlig del av den pedagogiske virksomheten. I stedet for å spørre elevene om for eksempel skolemiljøet, kan gjennomføring av et fremtidsverksted som lørdagsseminar på en helt annen måte, og kollektivt, få frem viktig forbedringspunkter, samtidig som en slik eller andre dialogmetodikker også er med på å danne elevenes evne til samarbeid og kommunikasjon. Involveres eleven også mer direkte i skolens beslutningsprosesser vil de kunne høste verdifull systemisk erfaring, slik blant annet UNESCO råder til som ett av åtte kompetansemål.

TID!

Det er gjentatte ganger pekt på at det å sette av 'hellig' tid til skoleutviklingsarbeid er alfa og omega. Ved å didaktisere skoleutviklingsarbeidet (at det inngår i den pedagogiske hverdagen) vil man fylle felles tid med elevene med meningsfullt og relevant innhold og form, samtidig som denne måten å jobbe på kan risikere å gi bedre og mer spennende resultater, både for elevene og ansatte.

... et dannelsesdikt?:

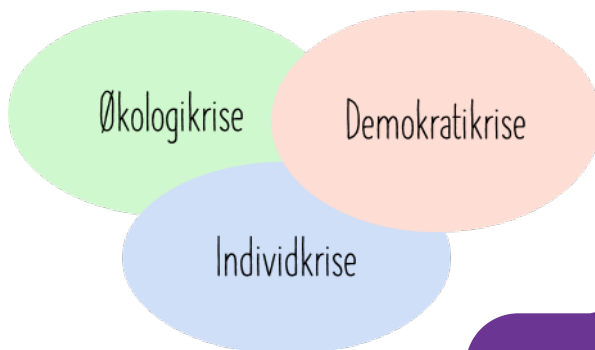

Myndiggjøring til økokrati folkehøgskolens nye dannelsideal?

Les artikkelen: <https://www.frilyntfolkehogskole.no/blogg/2023/12/skal-folkehogskolen-myndiggjore-til-okokrati/>

I artikkelen vises det blant annet til boken *Slik skaper vi en bærekraftig verden - fra demokrati til økokrati* (Flux forlag, 2023) der Jens André P. Herbenes er opptatt av hvordan den vesteuropeiske frihetstradisjonen har plassert mennesket alene i sentrum med katastrofale konsekvenser. Herbenes argumenterer for at våre samfunn er nødt til å bevege seg fra antroposentrisme (mennesket i sentrum) til økosentrisme (økologien i sentrum), ved å gå fra demokrati til det han kaller økokrati (økologisk basert demokrati), for å kunne ha sjanse til å lykkes med en grønn omstilling.

- På hvilken måte og i hvilken grad er vi enige i Herbenes analyse og påstand?
- I tråd med Herbenes argumentasjon, kan folkehøgskolens overordnede dannelsmål sies å ha beveget seg fra myndiggjøring til demokrati og nasjonsbygging i siste halvdel av 1800-tallet, til nå å burde være myndiggjøring til (globalt) økokrati?
- Hvilke følger har eventuelt en slik forskyvning i folkehøgskolens overordnede dannelsideal for våre fag og undervisning?

Tre overordnede muligheter, men også utfordringer mennesket står i, og som derfor utfordrer folkehøgskolens danningssyn og myndighetsoppdrag.

Folkehøgskolen er kanskje det beste eksemplet på fenomenet *Whole School* innen utdanning til bærekraftig utvikling, der *Greening education* (pedagogisk målsetning gjennom fagene) kombinert med *Greening school* (grønn drift av skolen – leve som man lærer) til sammen skal bidra til danning som bærekraft.

Idéheftet har utgangspunkt i boken *Uten fasit – en bok om folkehøgskolepedagogisk tenkning*, og mangfoldiggjøres som trykk, kopi, PDF og PowerPoint med tillatelse fra Cappelen-Damm og med støtte fra Akademifondet.

Boken kan skaffes via bokhandel, Cappelen-Damm (www.cda.no) og Folkehøgskoleforbundet. QR-koden nederst i hjørnet kan benyttes til bestilling. Dette idé-/arbeidsheftet skaffes via Folkehøgskoleforbundet og Folkehøgskoleforbundets nettsider www.folkehøgskoleforbundet.no.

